

Међуопштински историјски архив Чачак
Archives Intercommunales Historiques de Čačak
Господар Јованова 2, 32 000 Чачак,
тел. (032) 322-729, тел.факс (032) 342-860
email: arhivcacak@mts.rs ПИБ: 101113431

Број: 15/3
Датум: 13. јануар 2022.

**ПРОГРАМ РАДА МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
ЗА ГРАД ЧАЧАК И ОПШТИНЕ ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ И ЛУЧАНИ
ЗА 2022. ГОДИНУ**

На основу члана 45. став 1. алинеја 9. Статута Међуопштинског историјског архива за град Чачак и општине Горњи Милановац и Лучани, Управни одбор према својој утврђеној надлежности, на седници одржаној дана 13. јануара 2022. године, доноси

ПРОГРАМ РАДА МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ЗА ГРАД ЧАЧАК И ОПШТИНЕ ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ И ЛУЧАНИ ЗА 2022. ГОДИНУ

Закони који регулишу рад Архива:

Закон о архивској грађи и архивској делатности (Сл. гласник РС бр. 6/2020, од 24. 1. 2020)
Закон о културним добрима (Сл. гласник РС 71/94) и Закон о култури (“Службени гласник РС“, бр. 72/2009, 13/2016, 30/2016 - испр. и 6/2020)
Закон о јавним службама (Сл. гласник РС 42/91, 71/94, 79/2005 – др. закон, 81/2005-испр. др. закона и 83/2005- испр. др. закона),
Закон о делатностима од посебног друштвеног интереса у култури (Сл. гласник РС 49/92)
и
Закон о раду у државним органима (Сл. гласник РС 48/91 и 39/02).
Стручни рад заснива се на упутствима и препорукама Архивског већа при Државном архиву Србије

На основу одређених функција, Архив је организован по следећим службама:

1. Заштита архивске грађе и документарног материјала ван архива

Архивска грађа се дуги низ година, тачније, три деценије налази и користи се у свакодневном раду њених стваралаца. Архив преко своје службе посвећује посебну пажњу да оствари што ефикаснију заштиту докумената пре преузимања од стваралаца, да она буде пописана у Архивску књигу, адекватно чувана и регистратурски сређена.

Заштита архивске грађе и регистратурског материјала ван установе је једна од основних и најважнијих функција сваког архива. Од вођења и уређења регистратура зависи колико ће бити сачувана преузета архивска грађа која је одређена за трајно чување, и смештена у депо Архива. Стручна помоћ до претходне, 2021. године, подразумевала је бригу о 620 регистратура и давање упутстава за рад архивара¹. Међутим, применом новог *Закона о архивској грађи и архивској делатности*, повећао се број стваралаца и ималаца архивске грађе, тачније, казнене одредбе које су драстично повећане, заинтересовале су правна лица и предузетнике, који су у

¹Архивар је запослено и обучено лице у регистратури које ради у складу са упутствима начелника Спољне службе Архива.

обавези да достављају надлежном архиву усвојене правилнике и листе са категоријама чувања архивске грађе и документарног материјала уз обавезно вођење Архивске књиге. Број је порастао на више од 2.000 (број није коначан, јер је законски рок остао до краја априла). Тако да ћемо током 2022. обавити редован обилазак приоритетних стваралаца и ималаца архивске грађе и документарног материјала, као што су управе града и општина, судове, школе, као и они код којих се укажу потребе за пружањем стручне помоћи.

Доследно ће се спроводити *Закон о архивској грађи и архивској делатности* који је ступио на снагу фебруара 2021. и *Закон о култури* као и *Закон о културном наслеђу* који је усвојен 5. јануара 2022. Европски стандард захтева да сва предузећа и корпорације, морају да имају добро сређену и класификовану архивску грађу. Све указује на потребу да је стваралац и ималац јавне архивске грађе и документарног материјала дужан да обезбеди стручно оспособљавање и усавршавање запослених архивара. Током 2022. наставићемо са организовањем семинара за архиваре из регистратура у Чачку и општинама Горњи Милановац и Лучани, као и ангажовањем на терену - давањем упутства и препорука о условима чувања архивске грађе и документарног материјала. Стручна помоћ и сарадња се наставља и са регистратурама које нису у нашој стварној али потпадају под територијалну надлежност, што је у домену сарадње са Државним архивом Србије, Историјским архивом Београда, или неким другим архивом.

Архив поред течаја за архиваре организује и стручна саветовања са стечајним управницима који су добили стечајеве на територији Чачка, Горњег Милановца и Лучана. Стечајни управници који су постављени да заврше са стечајном масом, имају законску обавезу да се јаве надлежном архиву, који пружима целокупну архивску грађу по принципу недељивости архивског фонда.

Преузимање архивске грађе из регистратура ће се вршити у складу са законским роковима, изузетно, архивска грађа и документарни материјал настали у раду органа, установа, предузећа и других правних лица који су укинута или су престали са радом сматрају се доспелим за преузимање и пре истека овог рока ако не постоји правни наследник.

Службу води Миломирка Ацић, дипломирани правник, архивски саветник.

2. Дено - пријем и смештај архивске грађе

Архив је од 1968. трајно смештен у делу зграде Старог начелства (која је подигнута 1875-1877), коју је Завод за заштиту споменика културе у Краљеву ставио је под заштиту државе проглашавајући је за културно добро од великог значаја 11. фебруара 1977. У истој згради се налази још једна установа културе, Народни музеј Чачак.²

² Занимљиво да је почетак копања темеља, септембра 1875. овековечио један велики проналазак за црквену и друштвену историју Чачка, коју је у научним круговима пропратио наш познати историчар Стојан Новаковић. На дубини од 1,20 метара пронађена су три звона из 1454. Два са натписом – именов митрополита градачког Нићифора, на трећем је уцртан крст. Ови налази померили су време турског освајања ових крајева, посредним доказом да је Страцимирова задужбина, подигнута крајем 12. века, била митрополија средином 15. века. Стојан Новаковић, *Два прилога к српским старинама, и звона градачка*; *Гласник ученог друштва*, XLI, 1875, 353-356.

У приземљу зграде су депои у којима је смештена архивска грађа.³ За потребе пријема архивске грађе укинутих регистратура као и за изложбену делатност, користи се 150 m² преуређеног подрумског простора којим располаже Архив. Током 2020. Град је на конкурс Министарства културе *Градови у фокусу*, добио финансијска средства за реконструкцију крова, постављање кровних прозора, замену олука. Из сопствених прихода Град је обезбедио средства за обнову фасаде Старог начелства, тако је после пет деценија зграда засијала пуним сјајем.

Послови у депоу обухватају: пријем, смештај, издавање архивске грађе архивистима за сређивање и корисницима у читаоници, издавање уверења по захтевима грађана и за микрофилмовање, вођење евиденције за целокупну архивску грађу. Архив преузима архивску грађу на основу законске доспелости, поклона, откупа, завештања и депозита

Град Чачак је 2021. пројектом *ЧАЧАНСКА РОДНА* проглашен за Престоницу културе Србије, што ће омогућити да се спроведе у дело пројектни план по коме би се у Градском дворишту (који је амбијентална целина Старог начелства) после завршених археолошких ископавања, по коме би се саградили депои за две установе заштите културног наслеђа, чиме бисмо решили простор за прихват архивске грађе у наредних пет деценија.

Одговоран за послове у депоу је Зоран Маринковић, правник, виши архивски помоћник I врсте. Послове манипуланта обавља Саво Ковачевић, економски техничар.

2. Сређивање и обрада архивске грађе и рад на научно-информативним средствима

У Регистру културних добара Републике Србије целокупна архивска грађа која се чува у архивским установама води се као културно добро. Поједини фондови и збирке су у категорији културно добро од изузетног значаја и културно добро од великог значаја. Листу архивске грађе о изузетног значаја донело је Извршно веће Скупштине СР Србије 1979. и 1998.⁴

Најстарији документ који се чува у Архиву је из 1813. године и то је запис учитеља из Заблаћа о књигама манастира Сретења под Овчаром. У Архиву су фрагментарно сачувани фондови до 1918: Начелства округа чачанског, Начелства округа рудничког и десетак општина

³ Посредством Министарства културе и информисања више година су обезбеђивана средства за куповину покретних полица које су димензијама прилагођене за простор депоа Архива у Чачку. Полицама нестандартне висине, искоришћен је на најбољи начин смештајни простор а архивска грађа заштићена од прашине. Све је директно повезано са радом на новој поставци (који укључује и уређивање смештајног простора, започету ревизију фондова и збирки, као и нову организациону шему депоа) која се наставља и 2022. Уведени су јављачи за воду и гас, који су прикључени на постојећи видео систем противпровалне заштите, како за зграду тако и за архивску грађу.

⁴ Следећи архивски фондови Чачанског архива проглашени за културно добро од изузетног значаја: Начелство округа рудничког – Горњи Милановац, 1839-1916; Начелство округа чачанског - Чачак, 1839 – 1915; Начелство округа рудничког – Чачак 1890 – 1902; Народни одбор округа чачанског 1944 -1947; Горњомилановачки првостепени суд 1841 – 1915; Окружни суд Чачак 1834-1918; Обједињени фонд еснафа- Чачак 1838 – 1910; Збирка матичних књига рођених, венчаних и умрлих од 1837. до 1917. са територије Чачка, Горњег Милановца и Лучана; Омладинске радне бригаде 1946 – 1970.

Скупштина Србије је 1998. проширила Листу архивске грађе од изузетног значаја, међу њима су следећи фондови Чачанског архива: и други део Окружног суда Чачак од 1945. до 1954; Градско поглаварство – Чачак 1941-1944; Народни одбор среза таковског 1945 (делови фонда који се односи на пријаву и процену ратне штете); Народни одбор среза драгачевског 1945 (делови фонда који се односе на пријаву и процену ратне штете); Народни одбор среза љубићко – трнавског 1953-1956. (део фонда који се односи на пољопривредни земљишни фонд).

од пре Првог светског рата.⁵ Слична је ситуација и са фондовима правосуђа, просветних и здравствених установа, задружних и занатских организација, породичним и личним фондовима из 19. века. Нешто у бољем стању су фондови судова општина: атеничке, заблаћке, каонске и чачанске. Фондови настали радом управних, судских установа после Другог светског рата су целовити.

Сређивање и обрада фондова, личних и породичних, збирки архивалија, матичних књига, мемоарске грађе, фотографија, микрофилмова, печата, преписа докумената, штампаних ствари, фототечки, картографски материјали, дигитални записи, врши се у циљу израде обавештајних средстава. Информације о фондовима и збиркама са одговарајућим садржајем у њима, дају: улазни и општи инвентар, прегледи, водичи, општи каталози и пописи. Другу групу чине обавештајна средства којима је омогућен увид у садржај грађе фондова и збирки: сумарни, аналитички инвентари, регеста, тематски каталози, појединачни спискови и пописи грађе фондова и збирки. Током 2022. наставићемо континуирано да водимо информативна средства.

За Централни регистар културних добара, који води Државни архив Србије, достављаће се редовно подаци из регистра културних добара Архива. **У депо Архива, на основу редовног преузимања пристигла је архивска грађа: Општинске управе Горњи Милановац и Лучани, као и Градске управе Чачак, која се сређује и обрађује.**

Завршено је сређивање фонда *Ветеринарске станице* Чачак, у стечају и *Хладњаче* Чачак у стечају, који су преузети претходне године. Настављамо сређивање преузете архивске грађе и документарног материјала других предузећа: 1. „Југопревоз Холдинг“ у стечају Чачак; 2. „SUVOBOR“ доо у стечају, Брезна; 5. „FRUTEKS“ д.о.о. у стечају Чачак; 6. „Меридијан“ д.о.о. у стечају Горњи Милановац; 7. „Вафел“ д.о.о. у стечају Горњи Милановац; 8. „Lukol“ д.о.о. у стечају Трбушани; 9. „PROEURO“ д.о.о. у стечају Чачак; 10. „Тим пројект Танкосић“ д.о.о. Ивањица; 11. „HORTI PRODUKT“ доо у стечају Доња Трепча; 12. „MARSTEEL PROFIL“ д.о.о. у стечају Горњи Милановац; 13. „FLEXO-MASTER“ д.о.о. у стечају Чачак.

У плану је преузимање ако буду завршени стечајеви: *ПКС Латекс* Чачак; *Просвета* Чачак; *Нови дани*, *Анђелија Мишић* Коштунићи, *Нискоградња* Чачак; Компанија Слобода *Апарати*.

У Служби обраде и сређивања су : Горан Давидовић, дипломирани историчар, архивски саветник; мр Оливера Милосављевић, архивски саветник; Марија Крњајић, дипломирани историчар, виши архивист; Мирослав Пурић, професор историје, архивист.

4. Техничка заштита архивске грађе

Због кадровских и техничких немогућности, Архив нема комплетну Техничку службу заштите архивске грађе. Уколико је оштећена грађа коју преузимамо, најчешће су то биле матичне књиге, врши се конзервација и рестаурација докумената у Конзерваторској служби Државног архива Србије. Увођењем вентилационог система у ходнике депоа, омогућена је оптимална влажност ваздуха између 50-60%, температура између 12 и 24° С. При установи постоји само фотолабораторија за микрофилмовање, ксерокс апарат за копирање грађе, плотер за

⁵ *Листа архивске грађе од изузетног значаја која се чува у архивима*, објављена у *Службеном гласнику СРС* бр.18/1979. по којој су фондови окружних начелстава (1839-1918) свих архива од изузетног значаја.

копије већих формата докумената, скенери. *Законом о заштити архивске грађе и архивске делатности* строго је забрањено изношење докумената или књига из зграде архива, стога ћемо за скенирање матичних књига, које смо sukcesивно преузимали са територије града и две општине набавити скенер нестандартне величине и цене, десет пута скупљи, Bookeye 4 V1A.

У циљу заштите архивске грађе вршићемо: набавку покретних компакт полица, архивских кутија које се праве у димензијама које одговарају писаном или штампаном материјалу; корице јер се у фондовима школа чува велики број књига: деловодници, регистри, дневници.

Процес дигитализације архивске грађе започео је 2021. преко матичне куће, Државног архива Србије и Министарства културе који су осмислили програм АРХИС. Јединствени информациони систем АРХИС примењен је у свим архивима Србије и чини обавезни део рада запослених. Овај информациони систем за управљање документима усклађен је са стандардима и препорукама специјализованих међународних организација који омогућавају систематску контролу стварања, примања, евидентирања, архивирања и коришћења докумената. Израда јединственог софтверског решења је резултат остваривање дигитализације и успостављања е-управе која је законски већ заживела Правилником о ближим условима за дигитализацију културног наслеђа, а такође, усаглашена са Нацртом закона о архивској делатности и архивској грађи. Због преласка на оптички интернет у Архиву, тренутно је у фази усклађивање преко ТЕЛЕКОМА, који је задужен за мрежу и пренос података.

За одржавање јединственог информационог система АРХИС задужени су: Мирослав Пурић, Зоран Маринковић, Миломирка Ацић, Горан Давидовић, Оливера Милосављевић, Јелена Каличанин, Зоран Милошевић, Марија Крњајић, Лела Павловић.

Најбољи начин заштите архивске грађе је њено снимање, микрофилмовање и скенирање. У току 2022. наставиће се рад на овом важном делу посла службе техничке заштите. Неопходно је набавити нову опрему за микрофилмовање, јер је опрема коју Архив има набављена пре 35 година, потпуно неупотребљива.⁶ Током 2020. од Halk bank смо на поклон добили део опреме, али немамо целокупну линију. Усвајањем *Закона о архивској грађи и архивској делатности* у коме се као обавеза наводи микрофилмовање архивске грађе у Установи, средства ћемо тражити и од локалних самоуправа и на конкурсима Министарства културе.

У плану је да се уради око 10 000 снимака, у високој резолуцији, који могу бити коришћени и као изложбени експонати. Првенство имају фондови који су категоризацијом издвојени као културна добра од изузетног и великог значаја. У зависности од прилива материјала са терена, радиће се на обогаћивању фототеке Архива. За фото документацију биће снимљене фотографије са разних догађаја у чијој организацији учествује Архив, међу које као значајну активност издвајамо прикупљање фотографија на терену, за потребе пројеката који су у току: *Престоница културе, Век страдања, Развој комуникација у Западном Поморављу*.

За потребе и рад на техничком реализовању и поставкама изложби, за потребе истраживача, радиће се на скенирању фотографија и докумената, фотокопирању архивске грађе чиме ће бити обогаћене збирке изложби и збирке фотографија. Ажурирање сајта Архива и сарадња са електронским медијима, штампом, телевизијама омогућава благовремено обавештавање јавности о свим активностима установе.

Службу води Зоран Милошевић, мајстор фотографије, АFIAP.

⁶ На основу прорачуна неопходно је 8.500.000,00 динара да би се набавила целокупна опрема за микрофилмовање.

5. Служба за информисање и коришћење архивске грађе и издавање уверења

Потребу друштва и појединаца да дођу до података који се налазе у фондовима и збиркама Архива, делимо према циљу у неколико група: коришћење грађе у научне сврхе; у пропагандне и образовне сврхе као и у оперативне и приватно-правне. Редовно ће се издавати архивска грађа истраживачима, а осталим корисницима издаваће се уверења из архивске грађе и техничка документација.

Израда научних студија, семинарских и дипломских радова, реферата, хроника, породичних монографија не може се урадити без коришћење архивске грађе. Посебно занимљив део за грађанство је издавање уверења из области радног стажа запослених у предузећима у стечају, чију смо документацију преузели. Ту су и захтеви за издавање уверења о школској спреми, имовинско-правним односима и техничка документација (пројекти кућа у приватној својини и стамбених зграда) и копије грађевинских и употребних дозвола, у складу са захтевима странака и законским прописима.

У Служби раде: Јасминка Кнежевић, архивски помоћник, Саво Ковачевић, манипулант.

6. Послови архивске библиотеке и читаоница.

Сваки архив има специјалну библиотеку која временски и тематски прати архивску грађу која се чува. Књиге су заведене у одговарајуће регистре и картотечки су обрађене. Завршен је попис књига и пребачен у рачунар ради лакшег коришћења и претраге монографских, серијских публикација и новина. Због финансијских средстава за набавку књига, и у 2022. ћемо као и до сада највећи број публикација добијати разменом и поклоном, као и обавезним примерком који нам достављају истраживачи који су користили архивску грађу.

Уз архивску грађу пристигла је стара и ретка књига (1742-1867). Горња датумска граница старих књига према Српској библиографији је 1868, тачније до увођење Вуковог писма и правописа у школама и државној администрацији Кнежевине Србије. У архиву се чува 41 књига из историје српског народа, путописне белешке, молитвеници, штампани или писани на старословенском и црквенословенском језику. За период од 1868. до 1900. Архив поседује 66 књига.⁷ Целокупан попис књига архивске библиотеке објављен је на сајту Архива.

Читаоница архива је под видео надзором, јер се архивски и библиотечки фонд користи без учлањивања, право коришћења има сваки грађанин Србије у научно - истраживачке и друге сврхе у читаоници Архива, која има 20 места. Страни држављани архивску грађу могу користити по одобрењу надлежних органа. Објављена, снимљена и оштећена грађа се не издаје, а уместо ње користе се публикације и микрофилмови.

Библиотекар је Јелена Каличанин, правник, виши архивски помоћник.

7. Културно-просветно пропагандна и издавачка делатност

Одвија се кроз изложбену, предавачку делатност, која ће бити окренута наредној, 2023. години, када чачанска култура треба да буде представљена у најбољем светлу Србији и свету. У априлу ће поводом Дана Архива бити постављена изложба настала на основу фото дневника домаћих и страних фотографа који су фотографијом обележили пут јединица кроз земље Балкана у Великом рату. Изложба коју ћемо радити у сарадњи са архивима у Србији, базираће

⁷ Попис старих и ретких књига у Историјском архиву објавила је у 13. и 14. броју *Изворника*, библиотекар Јелена Каличанин.

се на најстаријим или најзначајнијим документима, гостоваће у већини градова. Архивисти ће током 2022. радити на истраживању, прикупљању, припреми изложби које ћемо реализовати у 2023. Прва је посвећена 75- годишњици рада Архива: на основу докумената и фотографија која су пристигла откупом и поклоном; друга посвећена *Компанији Слобода* у простору Дома културе (на два нивоа); трећа на Корзоу о друштвеном животу, у коме је посебно место заузима кафана; четврта о династији *Обреновић у Чачку*.

Почетак рада на терену, издвајањем личности које су живели на територији града, кућа у којима су рођени или живели, мапирању градског језгра, тачније значајнијих зграда (доступно преко мобилних уређаја) у Чачку, Горњем Милановцу и Лучанима. После завршетка овог дела, намера нам је да мапирамо и Старо чачанско гробље, које је захваљујући целинама које су под заштитом државе; Спомен костурница погинулим ратницима од 1912. до 1918. и гробнице војводе Степе Степановића и Аристиде Јовановића, такође под заштитом.

Током 2022. наставља се рад на телевизијским прилозима, предавањима из историје српске државе у сарадња са професорима и ученицима Гимназије у Чачку, Друштвом Свети Сава (најстаријим грађанским удружењем у Србији, основаним 1886), Регионалним центром за таленте. Сарађиваћемо са средствима јавног информисања, са основним и средњим школама, да бисмо грађанству и ђацима приближили рад установе и архивско благо које чува Архив. Промовисаћемо књиге из историографије.

У току 2022. планирано је да из штампе изађу два часописа: *Изворник*, у коме се објављује изворна архивска грађа 19. и 20. века и *Стари српски архив* у склопу пројекта *Српска држава и друштво у изворима средњег века* који се бави објављивањем средњовековних повеља. Архив је са Филозофским факултетом у Београду и Бањој Луци издавач, Редакцију овог јединственог часописа сачињавају професори Катедре за средњи век Филозофског факултета у Београду, који су и аутори радова. Сличних часописа нема много ни у развијеним европским земљама које су одавно издале своје средњовековне повеље.

Поред ова два часописа Архив је припремио за штампу капиталну књигу на скоро 700 страна у оквиру пројекта *Век страдања*, коју је приредио Горан Давидовић, архивски саветник, о изгинулим ратницима од 1912. до 1918. Успешно је истражио матичне књиге и упоредио са документима из фондова, приватних збирки, као и са истраживањима Војног архива Србије и дошао до података о ратницима и цивилима који су страдали у ратовима за ослобођење.

Другу књигу су за штампу приредили Зорица Матијевић, архивски саветник и Мирослав Пурић, архивист, *Ратни дневник Милисави Арсовића 1915-1917*. Белешке учитеља Арсовића, чувају се у Архиву у оквиру збирке дневника Првог светског рата као културно добро од изузетног значаја. На више од 600 страна приказан је живот и размишљање српског војника у најтежем периоду, одласку из домовине и борбама на туђем тлу.

Задужени за културно-просветно пропагандну и издавачку делатност: Горан Давидовић, Миломирка Ацић, Мирослав, Пурић, Зоран Маринковић, Оливера Милосављевић, Зоран Милошевић, Марија Крњајић, Лела Павловић.

Стручно усавршавање, истраживања у другим архивима и сарадња

Наставиће се истраживања у другим архивима и сродним установама ради комплетирања фондова и збирки Архива, првенствено у Државном архиву Србије, Архиву САНУ, Архиву Југославије, Војном архиву Србије, Архиву Републике Српске, Народној библиотеци Србије.

Истраживачки рад ће бити усмерен на рад око прикупљања података за комплетирање слике о догађајима који су обележили живот српског народа у 19. и 20. веку. Архив ће сарађивати и са Архивом Српске Православне Цркве.

Веома значајан је наставак истраживања на утврђивању и проналажењу докумената који говоре о комуникационим и путним мрежама у 19. и првој половини 20. века у циљу склапања слике привредног и друштвеног развоја дела Србије која се ослободила турске власти и почела самосталан развој и повезивање са другим балканским и европским народима. Пројекат *Развој комуникација у Западном Поморављу* започели смо истраживањима у архивским установама 2020.

Током 2022, по четврти пут чачански архивисти сарађиваће у раду на организацији међународног архивистичког саветовања коју води Архивистичко друштво Србије, струковно удружење архивиста Републике. Запослени архивисти имају могућност да се стручно усавршавају учешћем на архивистичким саветовањима, семинарима при Архивистичком друштву Србије, обукама Матичне службе Државног архива Србије. Наставиће се учествовање архивиста на научним конференцијама и радионицама. Пратићемо сарадњу и објављивање радова чачанских архивиста у часописима музеја у Краљеву, Чачку, Београду и институтима.

Закон о архивској грађи и архивској делатности, члан 22. омогућава право прече куповине, односно откупа архивске грађе од појединаца. Ималац, односно власник приватне архивске грађе дужан је да прво понуди надлежном архиву, који у року од 30 дана од пријема понуде обавештава матични архив о понуди и о својој одлуци да ли ће понуђену грађу откупити или не. Такође, стваралац, односно ималац архивске грађе дужан је да у року од 30 дана обавести надлежни архив о свим изменама статуса и организације назива, промени адресе као и о престанку рада. Нови Закон о архивској грађи задаје обавезу јавним архивима да ускладе рад у складу са новим захтевима што се тиче смештаја, тако и броја стручно оспособљених лица и начин рада који мора да буде уједначен са светским стандардима.

Сва стручна упутства и препоруке Архивског савета чије чланове (девет) бира директор Државног архива Србије доследно ће се примењивати при сређивању, обради и чувању архивске грађе, стручном усавршавању, међународним стандардима. Архивистичко друштво Србије као струковно удружење, веома је активно у организовању међународних конференција, радионица, објављивању зборника радова и часописа, веома активно учествује у решавању стручних питања, и у сагледавању проблема који постоје у оквиру струковног удружења и потребу повезивања са осталим друштвима у окружењу. Председник Архивистичког друштва Србије од 2019. је директор Архива. Архивисти су чланови једине (од седам) подружина Архивистичког друштва Србије, која активно ради, окупља архивисте крагујевачког, краљевачког, новопазарског, ужичког, крушевачког, јагодинског и чачанског архива.

ПРОЈЕКТИ

Рад чачанског Архива, односно запослених и њихових сарадника, одвија се и преко вишегодишњих пројеката.

Настављамо рад на пројекту *Век страдања - Чачански крај у ослободилачким и одбрамбеним ратовима од 1912. до 1999. Попис жртава у ратовима од 1912. до 1999. године*. Прикупљање података је веома тежак посао с обзиром на чињеницу да је прошао читав један век од Првог светског рата и неколико деценија од других ратова, у ситуацији када су архиве уништаване и растуране. Због протока времена и недостатка грађе, али и велике демографске

ерозије задњих деценија, прикупљени подаци свакако неће бити комплетни, али са сваким даном, месецом и годином одговлачења ће их бити све мање. Због тога је за оваква истраживања потребна шири друштвена помоћ, анимирање државних органа и органа локалне самоуправе, музеја, библиотеке и посебно просвете.

Посебан акценат током пројекта **ВЕК СТРАДАЊА** се ставља на сарадњи са просветним установама, односно мрежу основних и средњих школа на територији града Чачка, општина Горњи Милановац и Лучани.

Најважнији део пројекта односи се на презентацију наведених истраживања у виду посебних публикација, а то је књига о изгинулим ратницима и цивилима у периоду од 1912. до 1918, која ће ове године бити штампана. Јединствена база података биће доступна јавности.

Наставља се прикупљање података о изгинулим ратницима у Другом светском рату, и грађанском сукобу југословенских народа од 1991. и НАТО бомбардовању 1999.

◆ Циљеви пројекта *Век страдања*:

- Прикупљање, архивистичка обрада, конзервација, чување и презентација архивске грађе која се односи на поменути пројекат, а везани су за чачански крај или људе који потичу са ових простора; стварање базе података, архивских фондова, аудио и видео записа, статистичких података који би пружили могућност за нова истраживања непосредне прошлости, како научним радницима, тако и ученицима и студентима;

- Културно-просветни рад са становништвом;

- Суочавање са историјским наслеђем;

- Истраживање и прикупљање података са циљем публикаовања у виду посебне монографије;

- Презентација прикупљених података са терена (централна изложба и више мањих по школама);

- Промовисање архивске делатности и афирмисање свести о значају документа код становништва, посебно ученика;

- Организовање семинара који би подстицали знање о архивском наслеђу;

- Педагошки рад са ученицима, прављење радионица и квизова које би подстакле деју радозналост ка проучавању историје, као и пружање могућности за рационално сагледавање прошлости;

- Посебан рад са ученицима (радионице, квизови, практични рад у Архиву) на побољшању нивоа знања на пољу истраживања и тумачења историје са циљем да се оспособе да самостално изврше селекцију историјских извора), да издвоје разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву, да изразе став и мишљење о одређеном тумачењу историјског феномена; упознавање локалне историје;

- Успостављање трајне сарадње са просветним установама, Активом историчара и ученицима у циљу развијања свести о потреби очувања културно-историјског наслеђа и интересовања за посете Архиву и учествовања у њеним културно-просветним активностима.

Рад на терену и сарадња са физичким лицима која поседују документа и фотографије у приватној колекцији или збирци, још један је вид заштита архивске грађе и регистратурског материјала ван установе, чиме се постиже једна од основних и најважнијих функција сваког архива.

ПРОЈЕКАТ: ЧАЧАК ПРЕСТОНИЦА КУЛТУРЕ СРБИЈЕ истраживање, прикупљање докумената, на реализацији више изложби: 1. о *Компанији Слобода*; 2. Друштвени живот у

граду, значај *кафана*; 3. Изложба о династији *Обреновић у Чачку*; 4. *Фестивал светлости* – приказивање културног наслеђа преко холограма.

Публикације: *Предавања о знаменитим Чачанима*, (са Народним музејом); 2. Записи о чачанским породицама из пера једног новинара (Даница Оташевић).

Рад на терену, истраживање архивске грађе у Компанији Слобода, повезивање са некадашњим радницима, појединцима који имају фотографије. Сарадња са Медија центром, Војним архивом Србије и Архивом Југославије на прикљпању докумената и података о раду Компаније.

Посебно значајно биће издвајање личности које су везани за Чачак, кућа у којима су рођени или живели. Затим, следи културно мапирање градског језгра, значајнијих грађевина, спомен обележја, прављење програма за виртуелне посете, доступне на сајту Архива и Града. Потребно је обезбедити доступности путем апликација, мобилним уређајима, узајамна реакција са заинтересованим посетиоцима. Важан део финасирања биће издвојен за холограмско представљање културног наслеђа, (куповином холограма 3 Д) повезивањем са сталном поставком Музеја, виртуелним приказом мапираних грађевина, спомен целина, које ћемо приказати у оквиру *Фестивала светлости*.

ПРОЈЕКАТ: РАЗВОЈ КОМУНИКАЦИЈА У ЗАПАДНОМ ПОМОРАВЉУ, истраживање, прикупљање, вредновање и дигитализација архивске грађе. Подржан је од Министарства културе и информисања РС. Носилац пројекта је чачански Архив у сарадња са Архивом Србије, Историјским институтом Београд, Филозофским факултетом Београд, Географским факултетом Београд, Гимназијом Чачак, Народним музејом Чачак, архивима из Ужица, Крагујевца, Крушевца, Краљева.

Предмет истраживања:

Западно Поморавље је својим кључним географским положајем у Србији и на Балкану и, посебно, својом историјом, увек привлачило пажњу домаћих и иностраних истраживача. Посебно је значајно укрштање комуникационих праваца Исток – Запад (долина Западне Мораве) и Север – Југ (долина Ибра као највеће притоке Западне Мораве). Ово укрштање је током читаве историје често било одлучујући фактор како у трговинским, тако и у ратним и миграторним кретањима те тиме одређивало развој и судбину западне и централне Србије, па и ширих балканских простора. Проучавање утицаја комуникационих праваца и њиховог историјског развоја на укупни државни и друштвени развој, у тематском, методолошком и организационом смислу, представља сасвим нови истраживачко-научни пројекат.

Под развојем комуникација подразумева се, пре свега, развој саобраћаја од првих караванских путева који су, углавном, коришћени за превоз робе и људи, до савремених саобраћајница средином 20. века. Истовремено са изградњом саобраћајница и техничким усавршавањем њихове изградње, развијала су се и усавршавала превозна средства. Модернизација друштва у 19. веку је у Србију донела нове облике комуникација кроз усавршавање поштанског саобраћаја и увођење телеграфа и телефона.

У складу са модерним интердисциплинарним истраживачким поступком, који појмом комуникација обухвата и комуницирање међу људима, и потребама сагледавања промена у језичкој комуникацији на овом подручју, пројектом ће бити обухваћене и комуникације унутар истог језичког говорног подручја и међу различитим говорним подручјима, што је посебно значајно због савременог периода диференцирања српскохрватског језика на нове националне језике. То значи да ће, кроз архивску грађу, бити разматрани, с једне стране, утицаји

миграционих процеса на језик на истраживаном подручју те комуницирање староседелаца са дошљацима и са странцима. С друге стране, из историјске али и лингвистичке перспективе значајно је комуницирање путем преписке која је остваривана између појединаца који су из различитих разлога одлазили ван истраживаног подручја, као и оних који су, у ратним условима, били принуђени да буду далеко од својих домова. Разумљиво је да ће у оваквим истраживањима одређена пажња бити посвећена преплитању верских и идеолошких утицаја и то онако како су се та преплитања огледала у архивској грађи и личној преписци.

У сваком од ових случајева, прикупљање грађе значи прикупљање докумената насталих у комуникацији међу државним установама (закони, планирање и изградња саобраћајница и других комуникационих средстава – поште, телеграфа, телефона), у административној преписци појединаца са појединим надлештвима (кулук, учешће у изградњи, заузимање приватног земљишта планираног за саобраћајнице) као и у приватној преписци појединаца (писма, разгледнице, фотографије). Биће прикупљена и вреднована и грађа о исходиштима и начинима формирања нових националних језика и њиховим лингвистичким везама са говорним подручјем на коме су поникли.

Стеченим знањима и искуствима из заједничког рада на пројекту младим истраживачима се преносе сазнања из прошлости те они постају активни учесници у прикупљању архивске грађе на терену. Истовремено и локална управа добија многа сазнања свих врста комуникација. Историографија постаје примењљива наука: 1. приступом проблему кроз информационе и комуникационе технологије; 2. умрежавањем субјеката и ресурса академског сектора, сектора образовања и сектора управе стварањем инфраструктуре знања.

Циљ истраживања:

Оваквим истраживањем био би створен корпус грађе који би омогућио објективно и исцрпно истраживање процеса развоја саобраћаја и саобраћајница, као и развој модерних комуникација у Западном Поморављу.

Динамика истраживања и реализација:

1) одржано је саветовање на тему „Архивска грађа о развоју комуникација у Западном Поморављу: процене и могућности истраживања“ у септембру 2020. Штампана је свеска извода саопштења; 2) извршена архивска истраживања, евидентирање и прикупљање грађе из приватних збирки; 3) архивска истраживања, евидентирање и прикупљање грађе из јавних институција; 4) сумирање резултата и оцена постигнутог нивоа истраживања – одржана научна конференција, јуна месеца 2021.

Током 2022. наставља се рад на публикавању истраженог (зборник грађе) и сумирању резултата, зборник радова који је у штампи.

Трећи ПРОЈЕКТАТ је увођење јединственог информационог система „АРХИС“ који је почео да се реализује од 2021. који обухвата следеће подсистеме:

1. Сређивање и обраду архивске грађе
2. Преузимање и смештај
3. Конзервација и рестаурација
4. Библиотека и
5. Дигитализација
6. Претрага
7. Регистар архивске грађе
8. Микрофилм
9. Спољна служба

Извештај Стручне комисије Архива Србије којим је утврђено (6. октобра 2020) да у згради Архива не постоји рачунарска мрежа, од 13 радних станица само је пет рачунара новије генерације. Током 2021. успешно је успостављена рачунарска мрежа (активне и пасивне компоненте) сви рачунари могу да приступе АРХИСУ, набављен је и мрежни уређај за рутирање саобраћаја кроз постојећу мрежу. У разговору са стручњацима Канцеларије за ИТ и е-Управу, сугерисано је да се набаве управљиви рутери, успешно је веза са северима остварена путем оптичких влакана, Архив Србије се обратио Канцеларији за ИТ да повезивање оствари путем сервиса за оптику. Остало је да набавимо скенере за великих формате, као и баркод читаче и штампаче са потрошном опремом.

ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ:

Са Туристичком организацијом и Центром за визуелна истраживања *Круг*, Народним музејем, ФИЛУМ Крагујевац и Уметничком школом из Чачка настављамо рад на пројекту *Калиграфија*, што је резултирало да ће на Крагујевачком универзитету по угледу на поменути пројекат, бити установљена награда. Намеравамо да овим пројектом конкуришемо код Министарства културе и информисања РС да га представимо у Српском културном центру у Паризу. Сарадња са осталим сродним установама у Републици и окружењу у свакодневним активностима биће настављена. Настављамо сарадњу са музичаром Зораном Бранковићем на писању књиге 60 година рокенрола у Чачку.

Откуп раритетне грађе је неопходан, јер се на тржишту појављују значајна документа. Архив може да добије на поклон, што се најчешће дешава, али је неопходно да имамо средства за набавку документа која су везана за историју подручја за који је надлежан.

Завршени су радови на вентилационом систему у депоу, завршена је реконструкција и обнављање видео надзора (који је уведен 2008) као и алармног система. Завршена је прва фаза аспирационог система, следе радови на извођењу друге фазе аутоматске дојаве пожара, за коју је урађен пројекат.

У Архиву ради укупно 15 запослених, што је у оквиру максималног броја запослених који је одређен 2015. Од запослених 10 има положен стручни, архивистички течај, четоро колега имају највише звање у архивистичкој струци – архивски саветник. Једна колегиница је магистар, једно лице има звање мајстора фотографије и међународно признато звање АFIAP.

У финансијском плану, за рад Архива у 2022. години предвиђена су средства за зараде запослених и материјалне трошкове (грејање, струја, вода, остале комуналије, набавка канцеларијског материјала, одржавање и замена дотрајале опреме –компјутери). Неопходно је извршити сређивање тоалета у депоу, подове у галеријском делу. Веома је важно набавити усисивач за ситну прашине у депоу са подова, полица, аријских кутија. Неопходна је набавка столица за библиотеку, где се одржавају промоције и замена осветљења у галеријском делу.

Председник
Управног одбора

Татјана Гавриловић